הלכות גיטין

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן קיט – הסיבות המצדיקות כדי ליתן גט

א מעיקר הדין הבעל יכול לגרש את אשתו אפילו בלא דעתה, ובעל כרחה, בלא שום סיבה. אלא שצריך לה כתובתה במושלם. וכן הוא דעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. אולם בזמן הזה בלאו הכי אין בתי הדין עושים מעשה לגרש אשה בעל כרחה. והאיש אינו מגרש אלא לדעתו ולרצונו.

[במשנה גיטין (צ.) בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אא״כ מצא בה דבר ערוה, שנאמר, כי מצא בה ערות דבר. וב״ה אומרים אפי׳ הקדיחה תבשילו, שנאמר כי מצא בה ערות דבר. ר״ע אומר אפי׳ מצא אחרת נאה הימנה, שנאמר והיה אם לא תמצא חן בעיניו. וכתב הב״י (ר״ס קיט) שהרי״ף והרא״ש לא פסקו הלכה כמי, ונראה שהטעם לפי שסמכו על המעיין דממילא משמע דהלכה כב״ה לגבי ב״ש, וגם לגבי ר״ע. והרמב״ם בפי׳ המשנה כתב להדיא דהלכה כב״ה. וכן מבואר בהלכותיו (פ״י מהל׳ גירושין). וכ״פ מרן בש״ע (שם ס״ו): יכול לגרשה בלא דעתה. הגה, ואפילו אין לו לשלם לה הכתובה ונדוניתה וכו׳ וכ״ז מדינא, אבל רבינו גרשום החרים שלא לגרש אשה שלא מדעתה אם לא שעברה על דת וכו׳. ובתשו׳ הרשב״א (סי׳ אלף רנד) כתב, אין אדם רשאי לגרש את אשתו אם אין לו לשלם כתובתה. ובשו״ת כרם חמר (חאהע״ז סי׳ צט) הביא מתשו׳ מהר״י בן צור, שאם האשה חייבת להתגרש א״צ לפרוע כתובתה מיד, אלא תתגרש ותשאר הכתובה חוב עליו, אבל בכל שאר גירושין לא יגרש עד שיפרע לה כל כתובתה במושלם. וכ״ה בשו״ת משפט וצדקה ביעקב ח״א (סי׳ כח וקלה), וח״ב (סי׳ כ׳). וכ״ה בשו״ת ישמח לבב (חאהע״ז סי׳ כה) שהמנהג פשוט בארצות המערב שהבא לגרש את אשתו ״בלי שום טענה״ אינו יכול לגרשה עד שיפרע לה כל סכי כתובתה. ע״ש. ונמצינו למדים שהמנהג בארצות המערב לגרש אשה בע״כ בלי סיבה, ורק שצריך לפרוע את כתובתה. ואין זה ענין למה שנתבאר בחו״מ (סי׳ יב ס״ט) שאין אדם יכול לשלם הקנס ולהפטר מהקנין, דהרי אצל הספרדים לא נהגו מעולם בחרם דר״ג. ולפיכך במקום שאחר כל ההשתדלויות להשפיע על האשה לקבל מרצון את הגט אינם מועילים, ומאחר ובזה״ז א״א לעשות מעשה לגרש בע״כ ממש, על ביה״ד להתיר לבעל לישא אשה אחרת על אשתו, שגם בזה אין המנהג אצל הספרדים לחוש לחרם דר״ג, וראה בזה בשו״ת יביע אומר ח״ה (חאהע״ז ר״ס א׳)]

ב האיש אינו מגרש אלא לרצונו. [במשנה כתובות (עז.) ואלו שכופין אותו להוציא, מוכה שחין וכו׳, ומכין אותו עד שיאמר רוצה אני. וכן מבואר עוד בב״ב (מח.). והרמב״ם (בפ״א מהלכות גירושין) יליף לה מקרא דוהיה אם לא תמצא חן בעיניו. אך הרשב״א (בבא בתרא שם) יליף לה מקרא ״ונתן בידה״ מדעתו משמע].

ג אשה רעה בדעותיה ושאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות, מצוה לגרשה. ובעל תשובה שאשתו מסרבת לחזור בתשובה יחד עמו, ואף אינה מוכנה לשמור טהרת המשפחה, צריך להתייעץ ברב תלמיד חכם שיורה לו כיצד לנהוג. [בגמרא גיטין (צ.), טור ושלחן ערוך סימן קיט סעיף ד׳. וכתב בבית שמואל שם, דבאשה רעה בדעותיה, שהיא בעלת מריבה, מצוה לגרשה אפילו בזיווג ראשון.]

ד אשה שנתגרשה משום פריצות אין ראוי לאדם כשר שישאנה. [בברייתא שם. מדכתיב והיתה לאיש אחר, לפי שאין זה בן זוגו של הראשון שהוציא רשעה וזה הכניסה לביתו כדאי הוא למיתה. וכ״ה בש״ע (קיט ס״ה].

ה מה שיש נוהגים בבתי דין באיזה מקומות, שאם באה תביעה לגירושין מצד האשה, וחברי בית הדין רואים שאין דרך לשלום, כותבים בפסק הדין: שהבעל חייב לגרש את אשתו, אף שאין יסוד לחייבו בגט על פי דין תורה, מנהג זה בטעות יסודו, ואסור לעשות כן, ואפילו אם הבעל היה אשם בקטטה שפרצה בינו לבין אשתו, כל שעכשיו הוא מוכן להשלים עמה, אין מקום לכתוב שהוא חייב לגרשה, כשהסירוב בא מצדה. ואפילו בטענת מאיס עלי שיש אומרים שכופין לגרש, לדידן אין לומר לו כן דרך חיוב לגרש, אלא רק דרך עצה טובה. ואף בזמנינו שמבטלים כל מודעות ודיבור המזיק לגט, יש להזהר מלכתוב בלשון כזה, אלא יש לכתוב בפסק הדין שבית הדין פוסק, שהצדדים יתגרשו זה מזה כדת משה וישראל וכו׳. ותו לא מידי. ואם היה הבעל רודף אחר אשתו להכותה בסכין שבידו, יש לומר לו שחייב לגרשה. [הרדב״ז בח״ד (סימן פט) כתב, דמ״ש השואל שאם יזכירו לו שהוא חייב לגרש אפילו בדיבור הוי גט מוטעה, איני רואה את דבריו, כי אפי׳ לפי סברתו שאינו חייב לגרש לא הוי גט מוטעה, דבשלמא כשהאשה מותרת לו ואנחנו אומרים לו שהוא חייב לגרש, הוא סומך עלינו, ונמצא גט מוטעה, אבל היכא שהאשה אסורה עליו אע״פ שאנחנו אומרים לו חייב אתה ליתן גט, לא הוי גט מוטעה. ע״כ. ומבואר, דכל היכא שהיא מותרת לו, אע״פ שבאיזה מיקרים נראה לביה״ד שהבעל צריך לגרש את אשתו, עכ״פ אין כאן חיוב לגרש, ולפ״ז אין לביה״ד לכתוב שהבעל חייב לגרש, דבא לידי טעות שסובר שע״פ הדין אסור לו להיות דר עם אשתו, והו״ל גט מוטעה. ובשו״ת יביע אומר ח״ב (חאהע״ז סי׳ י׳). האריך בזה וקרא ערער על מנהג ביה״ד במצרים שנהגו כן, דא״כ הו״ל גט מוטעה. וגדולה מזו כתב המשפט צדק (סי׳ נט) שאפי׳ אם היה הבעל רודף אחר אשתו להכותה בסכין שבידו, אין כופין אותו לגרש, ואפי׳ לומר לו שהוא חייב לגרשה. ואף שנראה שהפריז על המדה באופן שרדף אחריה בסכין, מ״מ בלא טעם זה ודאי שיש לחוש משום גט מוטעה. ואפי׳ בטענת מאיס עלי, אין לומר דרך חיוב לגרשה, וכמ״ש בשיטמ״ק (כתובות סד.) בשם ר״ת. ושלא כרבינו יונה שאומרים לו שאם לא יגרש מותר לקראו עבריין].

ו אם הבית דין רואים שיש צורך לתת גט, ולא לעשות שלום בית בין בני הזוג, יש להקל במקום עיגון לתת גט על ידי פיוס במעות. [דבזה זביני זביניה]. [בגמרא ב״כ (מח.) מבואר, דתלייהו וזבין זביניה זביני, וכן תלויה וקדיש קדושיו קידושין. ומבואר מפי׳ רשב״ם שם (ד״ה התם נמי), שגם בגט תלויהו וגריש גרושיו גירושין, שכתב שם, דבגט לא מפסיד מידי, דומיא דזביני שמקבל דמי שדהו, דכיון שאשתו שונאתו ובלא גט נמי לא תעמוד אצלו, וגט זה אינו אלא להתירה לאחרים, לא מפסיד כלום. ע״כ. והן אמת דהמהרח״ש (דף כב) כתב דהיינו דוקא בגט מעושה כדין, משום דבלא״ה לא תעמוד אצלו, אבל בכופין אותו שלא כדין לא שייך לומר כן, דאדרבה תעמוד אצלו בעל כרחה, ואם לאו מורדת היא ותפסיד מזונותיה, ע״ש. מ״מ נראה שזהו כשלא היה חרם דרבינו גרשום, שהבעל היה יכול לישא אשה אחרת, אבל עכשיו אפי׳ למ״ד דבמקום מורדת לא תיקן רבינו גרשום, מ״מ הדבר בלתי אפשרי, הן מצד דינא דמלכותא, הן מצד שלא נשמע כן מעולם. וא״כ כמו שהיא מעוגנת גם הוא מעוגן, ולא תוכרח כלל לעמוד אצלו. ולכן אם הוא בענין שאשתו שונאתו, ובדור שלא תעמוד אצלו, שפיר י״ל דמהני טעמא דרשב״ם דגט חשיב כזביני, ואין הגט בטל מדאורייתא, ובהצטרף הטעם שע״י זה מרויח שיוכל לישא אשה אחרת שתחפרץ בו, אז יש לומר בודאי דחשוב כתליוה וחבין דזביניה זביני. וראה עוד בשו״ת יביע אומר ח״ג (חאהע״ז סי׳ כ׳ אות לב). ע״ש].

סימן קכא – צריך להיות בדעתו מכתיבת הגט עד הנתינה

א הגט צריך שיכתבנו הבעל או שלוחו, ושיהיה משל הבעל, ולכן נהגו כשהבעל מצוי שנותן לו הסופר את הקלף והדיו במתנה קודם כתיבה. [גיטין כ: אמר רב חסדא יכילנא למפסלינהו לכולי גיטי דעלמא. א"ל רבא מאי טעמא, אילימא משום דכתיב וכתב והכא איהי קא כתבה ליה, [נותנת שכר הסופר משום תקנת עגונות כמבואר בבבא בתרא קכח. רש"י]. ודילמא אקנויי אקני ליה רבנן, [ההוא זוזא מדידה והוי כמאן דיהיב ליה איהו, דהפקר הפקר. רש"י]. ואלא משום דכתיב ונתן והכא לא יהיב לה מידי, דילמא נתינת גט הוא. תדע, שלחו מתם כתבו על איסורי הנאה כשר. וכתב שם הרמב"ן, דילמא אקנויי אקנו ליה רבנן, אע"ג דבדרך דילמא איתמר, עיקר הוא, והכי מפורש בפרק גט פשוט. ואפשר דמשום בבירור רב חסדא אמר לו כן. ע"כ. וכ"כ הר"ן שם, דאע"ג דבלשון דילמא קאמרינן, קושטא דמילתא הכי הוי, ומשום כבודו של רב חסדא אמר לו הכי. ע"כ. וכן הוא בש"ע].

ב מי שציוה לכתוב גט לאשתו, ומיד שתה לשכרה, והשתכר, מותר לסופר לכתוב את הגט בעת שכרותו, ואין צורך להמתין עד שיפוג יינו. הנה דעת התוס' (גיטין ט: וכב: ויבמות נב:) דבעינן שליחות לכתיבת הגט. וכן מבואר מדברי הטור והש"ע (סי' קכ סעיף א'). אולם התוס' בדף כב: וכן הרשב"א והר"ן שם סבירא להו, דלא בעי שליחות בכתיבת הגט. והסביר בבית שמואל, דיסוד מחלוקתם הוא בפשט הכתוב "וכתב לה ספר כריתות", דאי וכתב אבעל קאי אם כן צריך שדוקא הבעל יכתוב, ולכן צריך שהסופר יהיה שלוחו. אבל אי וכתב אסופר קאי, הרי כל בר דעת כשר לכתוב את הגט בלי שליחותו של הבעל. ומה שאמרו במשנה (נא:) צריך שיאמר לסופר כתוב וכו', הוא מדין לשמה שבגט, שבלי ציווי הבעל א"א לכתוב הגט לשם גירושין, דאשה סתם לאו לגירושין קיימא. ובתרוה"ד (סי' רכח) כתב, שכ"ה דעת הרמב"ם. גם במחנה אפרים (ש"ב מהדורת תש"ו) האריך להוכיח שדעת הרמב"ם דבני שליחות בכתיבת גט, שהרי הרמב"ם בריש פ"ב כתב: זה שנאמר בתורה וכתב לה, אחד הכותב בידו או שאמר לאחר לכתוב לו, וכתב ה"ז, דבכל התורה שליחו של אדם כמותו ורבנן דרשי וכו', תניא דגם לכתיבה בעינן שליחות. ע"ש. וכן משמע מב"י שם בהלכה טו, דהעבד פסול לכתיבת הגט משום שאינו בחזקת ניסין וקידושין, ומשמע דבעינן שליחות בכתיבת הגט. וע"כ דס"ל כדעת רש"י בניסין ס. דוכתב ונתן, מי שיש בכתיבה ישנו במתינה, ומכרים ועבדים כיון דלא שייכי בחזקת ניסין וקידושין אינם נעשים עדים בדבר. ועיין באור שמח (ה' גירושין) שהוא ראיית המחנה אפרים. ע"ש.

ג אם הבעל ציוה לכתוב את הגט ונרדם, אין השליחות נפסקת. [כמבואר בסוגיא גיטין (ע:), שאינו מחוסר מעשה להתעורר. וכיו"ב כתב בב"ש (סי' קכא סק"ב) במי שציוה לכתוב גט, ואח"כ נעשה שיכור, מותר לסופר לכתוב הגט בעת שכרותו, דהא לר' יוחנן (גיטין ע:) ישן שאינו מחוסר מעשה שפיר דמי. ע"ש. ואמנם בערוה"ש (שם סק"ח) כתב לתמוה על הב"ש, דהא כששתה יותר מרביעית עד שנשתכר אינו מועיל לו לא דרך ולא שינה, וא"כ הו"ל מחוסר מעשה, ולכן חלילה להקל בזה. ע"כ. והו"ד בשו"ת יביע אומר ח"ה (חיו"ד סי' כב אות א'), וכתב, דבמחכ"ת לא צדק בזה, והאמת כדברי הב"ש, שלא הצריכו רפואה ע"י סיכת שמן ומלח לשיכור אלא כדי לעוררו מיד בתוך זמן שכרותו, אבל גם בלעדי כל תרופה ע"י שהייה ארוכה במדה מספקת יתפכח משכרותו ופג תוקף יינו, כמו שהחוש מעיד, וכן מבואר ברמב"ם (פ"א מביאת מקדש ה"ה). וא"כ שוב הו"ל אינו מחוסר מעשה, אלא מחוסר זמן הוא, וזמן ממילא קאתי].

סימן קכד – על מה נכתב הגט

א גט שנכתב כדין, וזרו זהב על האותיות, וחזרו והעבירו עפרות הזהב ונשארו האותיות כבראשונה, הגט כשר למסירה. [שו"ת יביע אומר ח"ו (חאו"ח סי' לז אות ד') ודלא כמו שכתב בגט פשוט].

ב יש להמתין שלא למסור את הגט ליד האשה עד שיתייבש הדיו הכתוב, וכמו שכתבו הפוסקים להזהיר על זה. ואין הדבר דומה לספר תורה שהתירו לקרוא בו אף שהדיו לח באופן שהגיהו אותו סמוך לקריאה. [מרן אאמו"ר שלי' בהערות להסכמת הגרצ"פ פראנק בריש שו"ת יביע א'].

ג גט שנכתב במי מילין, אף על גב דלא חשיב כתב במה שיוכל להפליטו אחר כך על ידי מי נרא, יש לחוש לזה דהוי גט, מאחר ועל ידי פליטת המי נרא ישאר הכתב קיים וניכר לעין. [שו"ת יביע אומר חלק ד' חלק יורה דעה סימן כא אות ז']

סימן קכה – במה נכתב הגט, ותיקון הכתיבה והקלף

א סופר שטעה בגט והאריך יותר מדאי את אות וא"ו של תיבת "וכדו", עד שהאות נדמית לנו"ן סופית, ונקראית על ידי תינוק דלא חכים ולא טיפש "וכדן", אין להכשיר את הגט על ידי שיגרד את רגל האות, עד שתיעשה לוא"ו. אבל יש להכשיר את הגט על ידי שיעביר את הקולמוס אחר הגירוד על האות הפסולה, שנפסלה משום חק תוכות. ויש עוד עצה להכשיר את הגט, על ידי שיעבה את ראש הוא"ו השניה, שתהיה כמו אות וא"ו גדולה, שמאחר ונתעבה למעלה בהיקפה ובעביה לא תראה עוד כמו אות נו"ן סופית. ובזה אין שום חשש של חק תוכות. [מרן הב"י (ס"ס קכו) הביא משם תשובת הרשב"א, לענין חסרון ו' דוכדו שלא היה כתוב אלא וכד, אם נפסל בכך, תשובה, כל מקום שאינו מעיקר הגט אינו פוסל. ע"כ. וכתב עוד בשם תשובות המיוחסות להרמב"ן (סי' קמה) שאם הסופר חיסר תיבת "להתנסבא" שאין בזה פיסול. וכתב, דמשמע מדבריו שאם חיסר תיבה אחת מהטופס אין הגט נפסל בכך. וכ"פ מרן בש"ע (שם סעיף מט), וכתב בהגה, וכ"ש אם חסר ו' שניה של וכדו וכתב וכד, שמאחר שאין הענין משתנה אין פיסול מחסרון זה. ע"כ. ומרן בתשובותיו (אהע"ז ס"ס ד') כתב, שאפי' חיסר לגמרי תיבת שבוקין אין בכך כלום, כיון דלאו במקום תורף הוא. ע"ש. ומשמע שמותר ליתנו לכתחלה, ומש"ה כתב בלשון אין בכך כלום. וכן הבין הפר"ח (סי' קכה ס"ק לט) מדברי מרן, אלא שחלק ע"ז, וכתב, שלמעשה יש לחוש להרמב"ם וסיעתו דמוכח דפסלי בחסרה תיבה אחת מן הטופס. ע"ש. ובאמת, אם אין דוחק בדבר יש להחמיר לכתוב גט אחר, הואיל ואיכא כמה עיקולי ופישורי. ומה גם שראינו להרב גט פשוט (סי' קכו ס"ק מו) שהביא תשו' המהרי"ל שכתב לפסול גט שכתוב בו וכדן במקום וכדו. ויש לדון אם מותר לגרר רגל הנו"ן של וכדן, עד שתהיה אות ו', שנראה דהוי חק תוכות שע"י גרירתו נעשה לאות אחרת, וכמ"ש הסמ"ק הובא בב"י (סי' קכה) שאם גירר רגל הה"א עד שנעשית דל"ת הו"ל חק תוכות. וכ"פ באו"ח (סי' לב סי"ח). והן אמת שדין זה לא יצא מידי מחלוקת, כי הרשב"א (שבת קד:) כתב, דכה"ג לא מיקרי חק תוכות, שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות. וכן שנטלו לגגו של דל"ת ועשאו רי"ש, ואינו אלא כדיו שנפל על גבי האות ומעבירו. ע"כ. ואולם הר"ן דחה ראית הרשב"א, וכן כתבו עוד כמה ראשונים. ועכ"פ הדבר ברור שבנ"ד אם יגרור רגל הנו"ן של וכדן לעשותה ו', הו"ל חק תוכות. וכן מפורש בשו"ת נבחר מכסף (סי' מב), גבי חתימת עד אחד שטעה וכתב נו"ן סופית במקום ו', וגררה ועשה ממנה ו', דהוי חק תוכות. ועדיין יש לדון אם אפשר להכשיר הגט ע"י שיעביר הקולמוס על האות הפסולה משום חק

תוכות. ודבר זה מבואר בספר התרומה (ס״ס קיט) לפסול, ולא מהני העברת קולמוס על הח״ת. וכ״כ בגט פשוט (סי׳ קכה ס״ק לג) שהרי כתב מרן הש״ע (סי׳ קלא ס״ה), גט שכתבו שלא לשמה אע״פ שהעביר עליו קולמוס לשמה אינו גט. וי״א שחוששין לו. וא״כ ה״ה לענין העברת קולמוס לשווייה חק ירכות. והביא ג״כ דברי הגהות אשר״י דלא משורי ליה אות ע״י העברת קולמוס. ע״ש. והכי נקטינן לחומרא כדברי הראשונים. ומ״מ בשעה״ד נראה שאפשר לצרף דעת הב״י לפי דברי הכנה״ג, שאין לפסול חק תוכות בחתימת העדים. ועוד שכתב מרן באו״ח (סי׳ לב) דבירושלמי (פ״ק דמגילה) מפליג אם אירע הפיסול לפני שנגמרה צורת האות, שאז יש לפסול משום חק תוכות, ובין כשאירע הפיסול אח״כ, ושכ״ד הרשב״א בתשובה. אלא שהמרדכי ור׳ אלחנן כתבו דלא קיי״ל כהירושלמי בזה, ושכ״ד הרי״ף והרמב״ם והרא״ש שהשמיטוהו. וא״כ בכותב וא״ו במקום יו״ד, או נו״ן סופית במקום וא״ו, ע״פ הרוב כבר נשלמה האות לפני הפיסול, ואפשר להכשיר להירושלמי והרשב״א. ומה גם שדעת הרשב״א דבכה״ג ליכא חק תוכות, על כן יעביר קולמוס על האות ושפיר דמי. ובנ״ד דהוי חק תוכות בטופס נראה שיש להקל, וכמ״ש בשו״ת מהריב״ל ח״ג (סי׳ סט). ואף שיש מחמירים גם בטופס, כשיש כמה ספיקות יש להקל. ובנ״ד שכתב וכרן במקום וכדו, יש עצה קלה לעבות את ראש הוא״ו השניה, עד שתהיה וא״ו גדולה, שמכיון שנתעבתה למעלה בהיקפה ובעביה לא תראה עוד כנו״ן, ובזה אין חשש של חק תוכות. וראה ד״ז ביביע אומר ח״ב תאהע״ז סי׳ יד].

ב רגל אות ה׳ שבגט שנוגע בגגו עד שנראה כאות חי״ת, יש להכשיר את הגט על ידי שיגרד קצת בראש הרגל, ויחזור להעביר קולמוס על רגל האות. ואף בתורך הגט יש להכשיר באופן כזה. [עיין בב״י (סי׳ קכו) שהביא דברי הרשב״ץ בדין רגלי ההי״ן וקופי״ן שנגעו בגגן. וע״ש. ואמנם בפר״ח (ס״ק כה) כתב, שאם הפריד הדיבוק ברגלי הה״א והקו״ף שנגעו בגגן, לא מהני אף בדיעבד, משום דהו״ל חק תוכות, אא״כ גורר כל הרגל. ואם הדיבוק הוי במקום הטופס, לכתחלה לא תתגרש בו, ואם הוא במקום התורף פסול מה״ת. ע״ש. וכ״פ מהר״י עייאש, דכל חק תוכות לא מהני בגט. אלא דוקא בטופס. ובמקום עיגון יש לתקן באופן המועיל. ואחר זה הביא דברי הפר״ח. ע״ש. ובשד״ח (סי׳ טז אות לב) הביא דברי האחרונים שהקילו בזה. ולא זכר שר מדברי הפר״ח ומהר״י עייאש. ועכ״פ כשיש כמה ספיקות, יש לסמוך על המקילים, וכגון בהעברת קולמוס מחדש, וכמבואר דין זה בשו״ת יביע אומר ח״ב (תאהע״ז ס״ס יד). ע״ש].

ג עד ששמו חיים שחתם בגט בטעות ״יוסף״, ורוצים למחוק בגירוד את אות הפ׳ סופית ולגרד את אות וא״ו כדי שייעשה יו״ד, ולרבע את הסמ״ך שיהיה מ״ם, ולכתוב לפניו אות ח׳, וכך ייעשה ״חיים״, אין להכשירו אף בדיעבד, שאף בחתימת העדים יש לחוש משום חק תוכות. אבל אם מעביר על זה אחר כך קולמוס, וחוזר לכתוב חיים, אפשר להכשירו למסרו ליד האשה, שראוי לצרף בזה את דעת האומרים שאין לפסול חק תוכות בחתימת העדים. [בשד״ח (מער׳ גט סי׳ כח אות יג) הביא מספר רוב דגן, בנידון עד ששמו חיים שטעה וכתב יוסף, וע״פ הוראתו מחקו אות ף׳, ועשה הסמ״ך מ״ם סופית, וגרר מהוא״ו למטה עד שנעשית יו״ד, וכתב בתחלה אות חי״ת ונעשה חיים. ע״ש. וביביע אומר ח״ב (תאהע״ז סי׳ יד אות ו-ז) העיר ע״ז, שהרי בגרירת רגלי הוא״ו עד שנעשית יו״ד איכא משום חק תוכות, ודומה לנ״ד בגרירת רגלי הנו״ן לעשותה וא״ו. ואע״פ שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם, יש להקפיד בדין חק תוכות, דבלא״ה הו״ל מזוייף מתוכו, וכמו שאמרו בגיטין (ד.) בדין עדים שחתמו שלא לשמה. ועיין בתוס׳ שם. וכן העלה בתרוה״ד (סי׳ רכח). וכ״ד הב״ש שלא במקום דוחק ועיגון. איברא דמרן הב״י (ס״ס קלא) כתב, שאע״פ שהרמב״ם מכשיר בגיטין הפסולים בעדי חתימה, כגון שהרחיק העדים מן הגט ב׳ שיטין וכיו״ב, כשנתנם בעדי מסירה, שאני התם שפיסול הגט ניכר ע״י עדי חתימה. אבל הכא [שלא חתמו העדים לשמה] שאין הפיסול ניכר, דמנא ידעינן שחתמו שלא לשמה, חיישי׳ דילמא אתו למסמך על עדי חתימה, ולפיכך פסול מדרבנן. ע״כ. וכתב ע״ז בכנה״ג, שהמהרי״ו כתב איפכא דכאשר הפיסול ניכר הגט פסול, וכשאין ניכר כשר. ומתוך כך פסל גט שחק תוכות בחתימה. ולפי דברי מרן המחבר כשר. והנה מהרי״ו קאי לד׳ התוס׳ (גיטין ד.) דמזייף מתוכו גבי שלא לשמה ה״ט טעמא לפסול, דגזרינן חתימה אטו כתיבה, שמא לא יכתבו גם הכתיבה לשמה. ובזה י״ל דחק תוכות שניכר הפיסול גזרינן ביה טפי. אבל לד׳ הרמב״ם דה״ט משום דילמא אתי לסמוך על עדי חתימה בלבד, [משום דהא דקיי״ל עדי מסירה כרתי היינו אף עדי מסירה]. אדרבה יש לגזור יותר כשאינו ניכר. ומ״מ י״ל דבחק תוכות אין היכר כ״כ כההיא דהרחיקו העדים ב׳ שיטין וכיו״ב. ועכ״פ אין הכרח מד׳ מרן להכשיר חק תוכות בחתימת העדים. והעיקר כד׳ התרוה״ד ומהרי״ו וכל גדולי האחרונים להחמיר. ומה גם שבגט אנו חוששים לכל החומרות אף נגד מרן ז״ל, וכמ״ש בגט מקושר (דף עג), ועוד, וכ״כ השד״ח עצמו (סי׳ כח אות י׳) בשם האחרונים לחוש אף בחתימת העדים משום חק תוכות. וכן נראה דעתו שם].

ד כבר פשט המנהג בארץ ישראל לקרוע את הגט מיד לאחר הנתינה לאשה, וקורעים אותו קרע בית דין, וגונזים אותו בבית הדין, ועושים כן כדי שלא להוציא לעז על הגט. [שו״ת יביע אומר חלק ו׳ חלק אבן העזר סוף סימן יא. וחלק ד׳ סימן יב אות ד׳ וסוף סימן יד].

סימן קכו – נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו

א טוב הדבר לכתוב את הגט אצל בני זוג ספרדיים בכתיבה אשורית ספרדית. ובגט הנערך את בני זוג אשכנזיים טוב לכתוב את הגט בכתיבה אשכנזית, וכפי שהובאו צורת האותיות בבית יוסף (או״ח סי׳ לו). אולם אם לא עשו כן, אין להקפיד בזה, ומותר ליתן את הגט לכתחלה, שאין צורת האותיות פוסלת את הגט. וכן אם אין שם סופר היודע לכתוב בכתיבה ספרדית, יכולים לכתחלה לכתוב את הגט כפי צורת האותיות של האשכנזים, ולמסור את הגט לכתחלה ליד האשה. וכן להיפך. [ביביע אומר ח״ב יו״ד סי׳ כ׳ אות ד׳, וח״ד תאהע״ז סי׳ יב אות ח׳].

ב גט שהשמיטו בו את שם האב, והסופר כתב בו ״ולאבהתי״, במקום צורך יש להכשיר את הגט אף ליתנו לכתחלה. [שו״ת יביע אומר חלק ד׳ חלק אבן העזר סימן יד אות ב׳].

ג גט שנמצא בו טעות ובמקום שיכתוב ״וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי״ כתבו בטעות ״ולאהבתי״, וחזרו בטעות זו גם בהמשך ״ולמקום אהבתי״, יש לפסול את הגט, אלא אם כן במקום עיגון, ובכלל, לא היה לו לכתוב אבהתי, כיון שאין כותבים שם מקום אבותיו. [שו״ת יביע אומר חלק ד׳ חלק אבן העזר סימן יד וחלק ו׳ סימן יב אות ו׳].

ד נהגו להאריך את הוואי״ן של תיבת וכדו, וכן של תיבת תורכית, וכיו״ב. וגט שליחות שכל הוואי״ן של תיבת ״וכדו״ וכן של ״תורכית״ נכתבו כשאר ואוי״ן רגילים, אף שלכתחלה לא אריך למיעבד הכי, מכל מקום אם לא האריך אין זה לעיכובא, ובדיעבד יש להכשיר ליתן את הגט. [שו״ת יביע אומר חלק ו׳ חלק אבן העזר סימן יב אות ח׳].

ה סופר שהשמיט תיבת "כאן" שבתחלת הגט, וכשהגיע לתיבות "כדת משה", הרגישו בזה, וחזר הסופר לכתוב הגט, מבלי שיחזור הבעל לצוותו, ונתגרשה האשה בגט השני, העלה להכשיר בדיעבד, ובפרט במקום עיגון. [יביע אומר חלק ז' חאעה"ז סימן יט].

ו בגט שליחות מחו"ל, שהחכם המסדר את הגט כתב בשם האשה "פאוליתי", והיה צריך לכתוב "פאוליטי", כמ"ש בתרומת הדשן (סי' רלא), שכל כינוי שהוא בלשון לעז, וצריך לכותבו בט"ת או בת"ו, יש לכתבו בטי"ת, כי התי"ו יכולים לקרותה רפויה, ואז תשתנה הקריאה. העיקר לדינא שאין לפסול את הגט משום כך, ובדיעבד

כשר [יביע אומר ח"ז חאהע"ז סי' כ. וכתב שם שאין לפסול את הגט מחשש שהמסדר אינו בקי בטיב גיטין, שמכיון שיש כיום סדרי גיטין בידי מסדרי הגיטין אין לחוש לפסול בדיעבד. וכמ"ש האחרונים].

ז בענין הכינוי של שם המגרש או המתגרשת שכתב מרן הב"י בשם מהריק"ו, דלכתחלה א"צ לכותבו, יש להוסיף גם מ"ש מרן הבית יוסף בבדק הבית וז"ל: ועכשיו לא נהגו לכתוב שום כינוי אלא פלוני בן פלוני וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי. עכ"ל. [וע"ע מה שהאריך בזה הגר"ח פלאג'י בשו"ת חיים ושלום ח"א (דף עב). וביביע אומר ח"י חאהע"ז סי' לו עמ' תמז:].

ח שם פלה אין לכותבו בשני למדין, בשביל הדגשות שבו וכו'. וראה ביביע אומר חלק י' (חאהע"ז סימן לב במזכרת הגיטין עמוד תלא), שכתב, דלכאורה היה מקום להעיר בזה ממ"ש המהר"ם בן חביב בשם עובדיה והעולם קוראים אותו עבדאללה, שכותבים עבדאללה. וכ"כ הרב מזבח אדמה (דף לג.), שצריך לכתוב ב' למדין כמשפט כתיבתו, אע"פ שמבטאים רק ל' אחת. וכ"כ בספר השמות בשם עזרא שקוראים אותו בערבית נצר אללה, אע"פ שאין מרגישים במבטא ב' למדין. ע"ש. אולם מבואר בשו"ת חיים ושלום ח"א (סי' לא דף סד סוף ע"ד), שאין זה אלא בארצות ערב, וכן בערי ארץ ישראל שיודעים ומבינים בארצותם ללשונותם, ונתפרסם שם עבדאללה לכותבו בב' למדין כפי הלשון אשר חוצב משם, והכל יודעים שאע"פ שהוא כתוב בב' למדין אין נרגשת במבטא אלא ל' אחת, אבל בארצות אלו שיש חשש שיבאו לקרותו בב' למדין, מה שאין האמת כן, אין לך שינוי גדול מזה, דהוי כדקי"ל שינה שמו ושמה פסול, וכמ"ש כנה"ג (סי' קמח הגב"י אות נא), ושכן כתב במכתב מאליהו בסוף הספר אות קכג, שכתבו בגט עבדאלה, באות ל' אחת, משום שבקושטא אין בקיאים בכינוי זה, ויש חשש שיקראוהו שלא כמשפטו אלא בביטוי ב' למדין, ע"כ לא הלך אחר מקור השם מהמקור שחוצב בו, הואיל וכמקומו אינם בקיאים בערבית, ויבאו לידי טעות בקריאתו. ע"ש. וכל שכן בנידון השם פלה, שגם בערבית נכתב באות ל' אחת, עם שדא, להדגשת הלמד, ואצלינו אין כותבים נקודות בגט.

ט הנקרא בב' שמות אין כותבים בגט ביניהם "דמתקרי". [יביע אומר ח"י סימן לב במזכרת הגיטין. ושם הביא מ"ש הבית מאיר שיש לפקפק במ"ש יעקב ישראל דמתקרי ישראל, שאפשר שאף בדיעבד יש לפסול גט זה. ושהאחרונים לא הסכימו לזה. וע"ע בשו"ת חבלים בנעימים ח"ה (סוף סי' לא) שכתב, ואשר כתב מר בשם הבית מאיר שאם יש לו ב' שמות יעקב ישראל, וכתב יעקב דמתקרי ישראל הגט כשר. באמת שדברי הבית מאיר תמוהים, והעיקר כמ"ש בית שמואל ס"ק כד, שאין כותבין ביניהם דמתקרי. וע"ע ביביע אומר ח"י סימן לג עמוד תלט, בדין שם שנשתקע בגט, אם הוא פסול מן התורה או רק מדרבנן. וע' בשו"ת נודע בשערים מה"ת (אה"ע סימן נח). ע"ש].

י גט שנכתב בתיבת "פטורין" בלי אות י' אחר הפ', במקום צורך ועיגון אפשר להכשיר גט זה בדיעבד. אבל בלא צורך ועיגון, והגט טרם נמסר ליד האשה, יחזור לכתוב עם י' כדעת מרן השלחן ערוך. [יביע אומר ח"ו אהע"ז סי' יא אות ב'. והביא דבאר"י נוהגים לכתוב כדעת מרן, מלא בשני יודי"ן, והגט פשוט הביא שנחלקו בזה האחרונים אם יש להכשיר הגט בדיעבד, והסכים שאין להקל אלא במקום עיגון].

יא גט שנכתב בו חמשת אלפים ושבע מאות ותשעה, במקום שהיה צריך לכתוב "ותשע" יש להכשיר את הגט במקום דחק ועיגון. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות ט'].

יב גט שנכתב בו "ושלטנא בנפשיכי" במקום "וסלטאה", יש להכשירו במקום עיגון ודוחק. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות י'].

יג אם טעה הסופר והשמיט תיבה אחת מטופס הגט, ואין ענין הגירושין משתנה לענין אחר, הגט כשר בדיעבד, ויינתן ליד האשה אף לכתחלה. [שו"ת יביע אומר ח"ב חאהע"ז סי' יד אות ג'].

יד גט שליחות שהגיע ממרחקים לאשה שישבה בעגינות זה שנים רבות, ומצאו בגט פקפוקים רבים, שהם: א. ברוב אותיות האל"ף שבגט, ובכלל זה אותיות האלפי"ן של זמן הגט, פרודים פירוד גמור, דהיינו, שהיו"ד העליונה של האל"ף אינה מחוברת באלף. וכך נעשה משעת הכתיבה, והפירוד ניכר דעין כל רואה. ב. הוקדם שם מקום האשה קודם מקום הכתיבה. ג. נכתב המכונה במקום דמיתקרי. ד. נכתב בשם אבי האשה "עזרה" באות ה'. ה. בשם אבי האשה נכתב "עזרא סאליך" במקום "צאלח". ו. נכתב שם המשפחה בגט. ז. בשם האשה נכתב "ראטשעל" במקום "רשיל". ח. שם האשה נכתב בשורה השביעית. ט. נכתב "וכל שום אחרן דאית לי ולאהבתי", במקום לאבהתי, וחזר הסופר ושנה טעות זו וכתב "ולמקום אהבתי". י. לא נכתב בגט "בכל מקום שאת עומדת". יא. כל אותיות ו' לא הוארכו כנהוג. יב. בזמן הגט כתב "ותשעה" במקום ותשע. יג. נכתב "ושלטנא" במקום "ושלטאה". יד. דילג "מן שמי". טו. כתב "פטורין" חסר י' אחר הפ', ועוד כמה טעויות. העיקר לדינא שאין להקל למסור את הגט ליד האשה, אף שיש עיגון גדול בכך, מפני שידים מוכיחות ורגלים לדבר שמסדר הגט אינו בקי כלל בטיב גיטין, ואפשר אף שהוא מהרבנים הקונסרבטיוים, שאין לסמוך עליהם כלל, ושב ואל תעשה עדיף. [יביע אומר חלק ו' אבן העזר סי' יב].

טו גט שליחות שנמצא בו פירוד גמור באותיות האל"ף של זמן הגט, [חמשת אלפים ושבע מאות], שהיו"ד העליונה של האל"ף אינה מחוברת באל"ף, והדבר נעשה בשעת הכתיבה, והפירוד ניכר לעין כל, אעפ"כ במקום עיגון ושעה"ד יש להקל למסור את הגט ליד האשה, דכיון שהגט כבר נכתב, חשיב כדיעבד. [יבי"א ו' אהע"ז סי' יב אות א'. ושם אם זמן חשיב כתורף או כטופס].

טז גט ששם האשה ואביה נכתבו בשורה השביעית של הגט, אין להקל בזה אלא במקום עיגון ושעת הדחק, שיש לכתוב את כל התורף בשש השורות הראשונות של הגט. [שו״ת יביע אומר חלק ו׳ חלק אבן העזר סימן יב אות ה׳].

סימן קכז – דין כתיבת זמן בגט, ודין קדימה ואיחור

א צריך לכתוב זמן בגט, ואם נתרגשה בגט שאין בו זמן לא תנשא, ואם נשאת לא תצא אפילו אין לה בנים.

ב סופר שטעה והשמיט תיבת ״לבריאת העולם״ [או למנהגינו שכותבים בגט ״ליצירה״ במקום לבריאת העולם], בזמן שבראש הגט, ונזכר קודם כתיבת שם האיש והאשה וחזר הסופר ולקח קלף אחר [מתוך כלי הכתיבה שהקנה אותם לבעל המגרש], ואמר בפני העדים שהוא כותב את הגט [האחר] לשמו ולשמה וכו׳, וסיים את כתיבת הגט, וכל זה עשה מבלי שיצטווה מחדש מפי הבעל, יש להקל ליתן את הגט אף לכתחלה ליד האשה, כיון שעדיין לא כתב בראשון את שם האיש והאשה, ולא עשה את שליחותו, מעיקר הדין אינו צריך לצוות מחדש. ואע״פ שכבר נהגו להחמיר לכתחלה לצוות שנית, משום שמא יארע כן אחר כתיבת התורף, מ״מ בדיעבד אין להחמיר כלל, כיון שכבר הגט נכתב. אבל אם קרה כזאת אחר כתיבת התורף, וכ״ש אחר שנכתב כולו, יש להחמיר שלא לתת את הגט לכתחלה, אף בשעת הדחק. (והלא כתב״ח). [יביע אומר ח״ג אהע״ז סי׳ טו. ושם בס״ק ושע״ן נסיון קשה ביניהן] במצטא פיסול בגט ומרוץ לכתוב גט אחר, אם הכהל בשעה אחת בתחלה. וכן לעניים ושם רק בדיעבד השמטת יעקב, שכתב, שאפי׳ לכ״ע צדי פסידה לנשים לחוש, ולא תתנו, ופסיד הגט בפני עדי פסידה, הגט בטל מן התורה.

ג גם למנהגינו שכותבים בזמן שבראש הגט ״ליצירה״ במקום ״לבריאת העולם״, אם הסופר דילג תיבה זו, מותר ליתן את הגט לכתחלה ליד האשה. [יביע אומר ב׳ חאהע״ז סי׳ טו אות ד׳].

ד במקום שיש שיירות מצויות מהכא להתם, כמו בזמן הזה שמצוי מאד המטוסים והרכבות, וגם בי דואר קבוע, אין להחשיב את הדבר כמקום עיגון, וזה בלבד אינו מחשיב את המקרה לשעת הדחק. ואם יש צורך מחמת איזה ענין לכתוב גט אחר וכדומה, יש להצריך ולהטריחו לנסוע ולכתוב שוב את הגט. [שו״ת יביע אומר ח״ו חאה״ע סי׳ יא אות ב׳. וכן מבואר בתשובת הרא״ש שרק באופן שאין שיירות מצויות נחשב כמקום עיגון. וכ״כ הרמ״א בדרכי משה בשם הרד״ך. וכן כתב הג״ר שמואל גרמיזאן, והג״ר בצלאל אשכנזי, ושאף שהרדב״ז והמהריק״ש לא כתבו כן, דבריהם דחויים מדברי הרא״ש בתשובה, וכמ״ש בגט פשוט. והביא עוד דברי האחרונים בזה. ושם (עמוד שיד) דתרי קולי לא מקילנן במקום עיגון].

סימן קכח – מקום האיש והאשה

א צריך להזכיר בגט שם המקום שהעדים עומדים בו בשעת החתימה, למנין שאנו מונין במתא פלונית.

ב גט שליחות שלא נכתב בו ״בכל מקום שאת עומדת״ כמו שאנו רגילים לכתוב תמיד, אין הדבר לעיכובא. [שו״ת יביע אומר חלק ו׳ חלק אבן העזר סימן יב אות ז׳].

ג בענין ״כתבו ותנו״ כשהבעל נמצא במרחקים, ואין שם בית דין ולא סופר ועדים, וברצונו לגרש בגט את אשתו, לבל תשאר עגונה. במקום עיגון יש להקל בכתיבת ידו ״כתבו ותנו״, ובלבד שיאמר כן בפיו שהוא ממנה את הסופר לכתוב ואת העדים לחתום, ואת פלוני שליח למסור הגט ליד אשתו, ויחתום בפני עדים, על ההרשאה שבכתב ידו, ושיעידו העדים על כך, ואם אפשר יש לאשר חתימתם ע״י נוטריון ציבורי או שגרירות, או הערכאות, שאז אין לחוש לזיוף. [יביע אומר אבן העזר חלק י׳ סימן לא עמוד תכז]

סימן קכט – דיני שם האיש והאשה וחתימת הגט

א ראוי מאד שבכל בית דין שמסדר גיטין, ובאים לפניהם מעדות האשכנזים והספרדים להתגרש, שיהיה הרכב הדיינים של בית הדין משתי העדות, כדי שלא יבוא לידי טעות בכתיבת השמות, שחלילה להקל בזה. ופעמים רבות רק הדיין בן העדה של המתגרשים יכול להבחין בצליל האותיות של השם והברתו באופן מדוייק, ובן העדה האחרת לא ייטיב להבין בשם כראוי, ויבואו לידי תקלה של שינוי שם בגט. ועל רבני ישראל ומנהיגיו לעמוד על המשמר הזה, שלא יבואו לידי מכשול באיסור אשת איש חס ושלום. [בשלטי גבורים (ב״ב סוף המוכר את הספינה) כתב, הילכך במקום שנהגו בסידור כתיבת הגט להגרר אחר פוסק אחד, ואינם עושים כפוסק אחר, אין לסתור אותו מנהג ולא לשנותו בשום ענין, דהא המגרש תלה קידושיו בדעת רבנן, והם תקנו שיתבטלו רק באופן זה ולא באופן אחר. וכמעט אני אומר שהמשנה בגט הסדר שבאותו המקום אין באותו גט ממש וכו׳. דמסתמא כל המקדש אדעתא דרבנן דאתריה מקדש. ולפ״ז יש לנו ללכת תמיד אחר מקום הקידושין, ואם בשעת הקידושין היה במקום שנוהגים בביטול הקידושין [בגט] באופן אחר, ובשעת הגירושין היה במקום אחר וכו׳, יש לנו ללכת אחר מנהג מקום הקידושין ששם קידש ותלה קיום הקידושין וביטולם בדעת רבנן שבאותו מקום. ע״ש. איברא שבשו״ת הלק״ט (בקונטרס לגיטין סי׳ ו׳) כתב, שהרב של האשכנזים שבאר״י אע״פ שהם מיעוטא דמיעוטא, כותב גיטיהן לפי מנהגם, כגון פירלא שכותבין פערלא, דלדידן ודאי פסולים הם, ולא מיחו חכמים בידם. וכתב ע״ז המני״ח, ראיתי למהר״ם בן חביב שהיה עושה מעשה בגיטי האשכנזים לכתוב כמנהג הספרדים, והיה נותן טעם לדבריו שמאחר שלענין המס והטרפיות הם נגררים אחרינו להיותם מועטים, ה״נ לענין גיטין וכו׳, ושאני גבי שם פירלא שהוא עיקר הגט. ועוד יש לחלק דשאני היכא שהרב המסדר ספרדי כגון מהר״ם בן חביב, שאז צריך לכתוב כמנהג הספרדים. שכיון שבאו לפנינו להתגרש סמכה דעתם עליו וקבלוהו עליהם שיעשה להם הגט כאשר יוכשר בעיניו. ומ״ש א״א מיירי שהמסדר אשכנזי כמו המתגרשים, שאז אין ספק שצריך לכתוב כמנהגם אפילו לא יהיו רבים, ובפרט שיש להם קהל מיוחד. ע״כ. וראה בכ״ז בשו״ת יביע אומר ח״ג (חאהע״ז סי׳ כג אות ו׳. וסי׳ יט אות כג), וח״ד חאהע״ז סי׳ יג סוף אות ו׳].

ב אם הבעל ספרדי והאשה אשכנזיה, או להיפך, לעולם ראוי לכתוב את השמות בגט כפי מנהג עדתו של המגרש, הואיל והגט נכתב בשמו: אני פלוני בן פלוני וכל שום וחניכא דאית לי ולאבהתי וכו׳. ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי וכו׳. ואף בשמה של המתגרשת יש לכתוב כמנהג עדתו של המגרש. כגון, שהבעל ספרדי, ושם האשה שהיא אשכנזיה פירלא, יש לכתוב כמנהג הספרדים ״פירלא״, כי היו״ד באה אחר אות פ׳ להוראת הצירי. ואין לכתוב

"פערלא" כמנהג בני אשכנז שהעי"ן משמשת אצלם במקום נקודת צירי לאות שלפניה. וכל זה כשקהל הספרדים הם קהל בפני עצמם, ולא יחידים בודדים. והוא הדין להיפך. ומכל מקום אם טעו וכתבו כמנהג בני העדה של האשה, הגט כשר בדיעבד.[יביע אומר ח"ד חאהע"ז סי' יג אות ד'. וע"ע בח"ג סי' יט אות כג, ובח"י אהע"ז סי' לד עמ' תמא, תשובה בעניני כתיבת השמות של האשכנזים בגט. ועוד בעניני גיטין ושמות האיש והאשה אשר אירעו בביה"ד בפתח תקוה. ועוד שם בסי' לג עמוד תלח בעניני גיטין, הערות ממעשה בי"ד בראשותו של רבי יהודה הכהן שאקו, והגאון מו"ר רבי עזרא עטייה, זצ"ל. ובדין שם שנשתקע בגט. ואם הוא ספק נשתקע. ועוד שם מעמ' תל עד עמוד תלח מזכרת הגיטין שנערכו די במצרים קהיר בשנת תש"ח ותש"ט].

ג איש ואשה ספרדים הבאים להתגרש, ושם האיש שלמה, וכך עולה לספר תורה, אך נקרא בפי כל בשם "סאלאמון", וכך גם חותם, יש לכתוב בגט "שלמה דמיתקרי סאלאמון" באל"ף אחר הסמ"ך והלמ"ד כפי מנהג הספרדים. [יבי"א ח"ב חאהע"ז סי' יח אות ד'. ובח"ד סי' יג אות ו']

ד מי שנקרא בפי משפחתו "סלאמו" ומכיריו קוראים לו "סאלמון" יש לכתוב בגט סלאמון, שאין להתחשב בשם הקיצור בגט. ומכל מקום אינו מזיק אם כתבו "סלאמון דמתקרי סלאמו". [שו"ת יביע אומר חלק ב' חלק אבן העזר סימן יח אות ד'].

ה אודות שם לועזי "ג'ורג'", והבעל ספרדי, שמשפט כתיבתו הוא כנזכר, ובית הדין טעו וכתבו בגט כמנהג האשכנזים "דזשארדזש", יש להכשיר את הגט בדיעבד, במקומות שבהם הספרדים והאשכנזים מעורבים יחד, וכל עדה יודעת מנהג כתיבת העדה השניה. [שו"ת יביע אומר ח"ד חלק אבן העזר סי' יג. ושם אות א' האריך בדבר כתיבת שם האיש והאשה בגט אי הוי מן התורה או מדרבנן. ושם אות ב' בדבר שינוי שם האיש או שם האשה, או שינוי שם אבותיהם, אי הוי פסול מן התורה. ע"ש].

ו יש לכתוב את השמות בגט כפי השם של מקום הנתינה, קודם לשם של מקום הכתיבה. ואם כתב תחלה את השם של מקום הכתיבה, אם אינו במקום עיגון, והגט עדיין לא ניתן, הגט פסול ויכתוב גט אחר כדת. אבל מעיקר הדין הגט כשר. [יביע אומר ח"י אהע"ז סימן יא אות א' והלאה. ושם הביא את דעת הרמ"א ומהר"ם די בוטון שיש לפסול בכה"ג אף בדיעבד, וכן הסכים המהר"ם בן חביב בגט פשוט, וכן כתבו עוד כמה אחרונים. ומחלוקת האחרונים אם להכשיר במקום עיגון, ומהר"י נבון בגט מקושר כתב שאין להכשיר אף במקום עיגון. אך דעת המהריק"ש והמהרש"ל והב"ש ועוד אחרונים להכשיר. וע"ע בח"ו סי' יב אות ב'].

ז גט שנכתב בחוץ לארץ, ונשלח לארץ ישראל, ובשם האשה נכתב "רחל דמקירא ראטשעל" והיא נקראית כאן ראשיל, ואין כל הדגשה באות השי"ן של ראשיל, ויש לכתוב יו"ד אחר השי"ן להוראת הצירי, ומשפט כתיבתו הוא "ראשיל", העיקר לדינא שיש להקפיד בזה לכתוב כפי מקום הנתינה, ולא יעשה כן במקומותינו לכתוב כן. ובדיעבד אם בית הדין טעה ומסר את הגט לידי האשה יש להקל בדיעבד בגט שהבעל והאשה ספרדיים. ומנהג האשכנזים לכתוב "רשעל". [שו"ת יביע אומר ח"ד חאהע"ז סימן יד אות ו'. וחלק ו' סימן יב אות ד'].

ח גט שליחות שהובא מארצות הברית, ובשם האשה נכתב: "יסכה דמתקריא אידא", והאשה נקראית בארץ ישראל בפי כל "אידא", וכך היא חותמת, ורק בארצות הברית נקראית על ידי אמה ואחותה יסכה, ועל פי הדין היה צריך הרב המסדר את הגט להקדים שם "מקום הנתינה" דהיינו "אידא", והוא הקדים את שם מקום הכתיבה, וגם נמצא בגט ריעותא נוספת, שנכתב פטורין בלא י', ואילו בארץ ישראל נוהגים לכתוב "פיטורין" מלא בב' יודי"ן, יש להצריך לכתוב גט אחר כשר. ואם בית הדין בחוץ לארץ לא כתבו גט אחר מסיבה כלשהיא, ואחר שהודיעו לרב מסדר הגט את כל הנזכר, ותשובתו נשארה מעל, יש להתיר למסור את הגט לאשה, שנחשב כמקום עיגון, בפרט שבזמן הזה בית הדין גונז את הגט לאחר המסירה ליד האשה, ולא חיישינן ללעז. ומכל שכן שהאשה אינה צנועה ויש עליה קלא דלא פסיק שהיא משרכת את דרכיה, דטבא לה עבדינן לה, למסור לה הגט בהקדם ולא תהיה זאת לה לפוקה ולמכשול. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אהע"ז סי' יא. ושם הוסיף דהחשש הראשון שכתב שם מקום הכתיבה תחלה, הוא רק משום לעז, כמ"ש רש"י והרי"ד (גיטין לד:), לפיכך בזה"ז שגונזין את הגט לאחר נתינתו ליד האשה, בביה"ד, ליכא לעז].

ט גט שנכתב בו בשם אבי האשה "עזרה סאליך" במקום "עזרא צאלח", וגם נתברר שצאלח הוא שם אביו, הסבא של האשה, הוי שינוי שם גמור. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות ד'. וחלק ג' סימן כג אות ו'].

י גט שליחות מחוץ לארץ שבשם אבי האשה נכתב "עזרה" באות ה' במקום אות א', אם האב חותם כך את שמו, יש להקל למסור לה את הגט, בפרט במקום עיגון ושעת הדחק. ואם חותם באות א' הוי כשינוי השם. [שו"ת יביע אומר חלק ו' חלק אבן העזר סימן יב אות ד'].

יא מי ששמו אברהם והכל קורים לו "אברם" בקיצור, או מי ששמו אהרן, והכל קוראים אותו בקיצור "ארון", כותבים בגט "אברהם" ו"אהרן". [שו"ת יביע אומר ח"ב חלק אבן העזר סי' יח].

יב מי ששמו יששכר וקורים לו הכל "ישכר", וכן הוא גם חותם, אף על פי כן יש לכתוב בגט ישששכר.[שו"ת יביע אומר חלק ב' חלק אבן העזר סימן יח אות ג'].

יג אנשים שקוראים להם בחוץ לארץ בשמות לועזיים, נוסף על השמות העבריים שקיבלו בעת המילה, כגון יצחק שקוראים לו גם כן איזאק, או יוסף שקוראים לו גם כן ג'וזיף, אף על פי ששמותם בלעז דומים לשמותם בלשון הקודש, יש לכתוב בגט שני השמות, כיון שעל פי הרוב קוראים להם בשם הלועזי וכך רגילים לחתום. ולכן יש לכתוב: יצחק דמתקרי איזאק, יוסף דמתקרי ג'וזיף, וכיוצא בזה. ואף אם הוא נקרא כך על ידי העכו"ם. וכל שכן באלו המודרניים שאינם מופיעים בבית הכנסת, ואינם עולים לספר תורה אלא פעם ביובל, ואינם נקראים בשם העברי כי אם לעיתות רחוקות, שבודאי

שיש לכתוב בגט שם הקיצור. [יביע אומר ח״ב חאהע״ז סי׳ יז. ודלא כמ״ש הגר״ש קלוגר שאין לכתוב את השם הלועזי בגט אלא רק השם העברי בלבד, שהוא יחיד בזה כנגד כל האחרונים. וכבר כתבו האחרונים שאפי׳ קיצור השם אם נכתב בגט אינו מזיק, וכ״ד מרן והרמ״א].

יד הנקראים בשמות צרפתיים, כגון ״בריטראנד״ שנכתב כן בצרפתית, אך בביטוי אין מבטאים את האות האחרונה, וכן ״בירנארד״, וכיוצא בהם, יש לכתוב בגט ״בירטראן״, או ״בירנאד״ כפי הביטוי בקריאה, ולא כפי מה שרגילים לכתוב. [שו״ת יביע אומר ח״ב חאהע״ז סי׳ יח. וכן העלה בשו״ת צפנת פענח (סי׳ כה). וכ״כ בשו״ת מערכי לב (בהשמטות סימן יג). וכ״כ בשו״ת תעלומות לב. וכן עיקר].

טו גר צדק שבא לגרש את אשתו, כותבים בגט פלוני בן אברהם אבינו. ואין לכתוב כשאר גיטין ״וכל שום אחרן וחניכא דאית לי ולאבהתי״, הואיל ואברהם אבינו הוחזק רק בשם אברהם, וכל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה. ולכן ראוי להשמיט תיבת ״ולאבהתי״, כמו שעושים תמיד כשיש ספק בשם אבי המגרש, ונשמט השם מספק, שמשמיטים גם כן תיבת ״ולאבהתי״. ומכל מקום אם טעה וכתב ״ולאבהתי״ הגט כשר בדיעבד וינתן ליד האשה. [שו״ת יביע אומר חלק ד׳ חלק אבן העזר סי׳ יד].

טז גט שליחות שנתקבל מעיר פאריז בית צרפת, ושם הבעל המגרש ״ליאון״, וטעו וכתבו ״ליאן״ חסר ו׳, [שלא כמו שנתבאר בשלחן ערוך ובאחרונים], מותר לכתחלה ליתן את הגט ליד האשה. ואפילו לא היה עיגון בדבר. ומכל שכן במקום שיש עיגון שאין להחמיר בדבר. [שו״ת יביע אומר ח״ד חאהע״ז סי׳ יב. ושם הביא דביה״ד נראה שכתבו כן במתכוין, ואינו טעות סופר, ולפי מכתב ביה״ד הבעל הרחיק נדוד לארה״ב, מיד לאחר כתיבת הגט, ועקבותיו לא נודעו, וקשה להשיג גט אחר, והאשה צעירה לימים, ושם הביא שכן עשה מעשה ליתן הגט ליד האשה, בצירוף שנים שיודעים ספר, והסתמך בין השאר על מה שכתבו כמה אחרונים שבזה״ז שקורעים את הגט אין לנו כ״כ לפסול הגט וכ״כ המהרש״ם בח״ג]

יז **אשה הנקראת מרים** (המ״ם בפתח), ושמה מעריסה מרים, על שם מרים הנביאה, שהמ״ם בחיריק, יש מי שסבר לכתוב בגט מרים דמתקריא מרים, ומרים הראשונה מלא יו״ד אחר המם, כמ״ש כיו״ב המשאת בנימין (סי׳ קיח) בשם מלכה. אך הכנה״ג תמה על דברי המשאת בנימין בזה, ולכן יש לכתוב ״מרים״ בלבד, וכיו״ב בשם שלום, שיש שנקרא שלום, בחולם, כמו ויקרא לו ה׳ שלום, ויש שנקרא שלום בשורוק, כמו חנמאל בן שלום, והרי בגט אין לכתוב ניקוד השם כלל, אלא שסומכים שהדבר מתברר על פי שם האב, כשכותבים שלום בן אברהם, הקורא יודע שבנו של אברהם נקרא בחולם או בשורוק, וכמ״ש המהר״ם בן חביב, וכן הסכימו האחרונים. [יביע אומר חלק ד׳ חאהע״ז סימן כט].

יח אף על פי שלא נהגו לכתוב שם משפחה בגט, מכל מקום בזמן הזה אם כתבו בגט את שם המשפחה במקום שם אביו, יש לצדד להכשיר את הגט.

יט כאשר כותבים גט בפריז שבצרפת, יש לכתוב ״פאריז״ [עם אל״ף] אף על פי שהצרפתים מכנים את העיר רק בשם ״פארי״.

כ גט שליחות שהובא מעיר בוקרשט. והיה קצת שינוי בשם אבי האשה, שבמקום שהיה צריך לכתוב ״מיציסלאוו״ (הי״ד הראשונה נרגשת בנקודת צירי), נכתב בגט ״מטשיסלאוו״. העיקר למעשה להכשיר הגט, מכיון שהוא רק בכינויו של אבי האשה, ושמו מרדכי נכתב כהוגן. [יביע אומר חלק י׳ אבן העזר סימן לו עמוד תמז]

סימן קכט – דיני חתימת הגט

א גט שהעדים הרחיקו את חתימתם מהגט קרוב לכ׳ שיטין, אף שלכתחלה לא טוב עשו, מכל מקום בדיעבד אין לפסול גט זה.

ב אשה שנתגרשה בחו״ל והציגה בפני בית הדין מעשה בית דין על גירושיה, אך לא הכירו כלל חתימת הדיינים, העיקר להכשיר גט זה. [יביע אומר חלק י׳ חלק אבן העזר סי׳ לז עמוד תמח] סימן קלט – דין קבלת הגט מידו לידה

א אם ידי האשה כרוכות ברטיה ותחבושת, ויש לה צער בהסרת הרטיה שנדבקה במכה שתחתיה, יש להתיר למסור הגט לידה בלי הסרת הרטיה, ואין לחוש בזה משום חציצה, ובפרט אם רק מקצת היד כרוכה בתחבושת. [הנה מרן בש״ע (סימן קלט) כתב: הזורק גט לחצרה של אשתו הרי זו מגורשת. הגה, וכל זה מדינא אבל לכתחלה וכו׳, ״גם לא יהא שום דבר חוצץ כגון טבעת בידה וכיו״ב בעת קבלת הגט״. ע״כ. וכ״פ מרן בסדר הגט (סי׳ קנד סעיף פא). ואמנם בגט מקושר כתב, שאין זה אלא חומרא בעלמא, שכיון שקונה הגט בהגבהה, מה בכך שיש דבר חוצץ, מ״מ הגט שלה ע״י הגבהה זו. אולם בדרכי משה (ס״ס קלט) כתב בשם סדר גיטין שצריך להסיר כל דבר מידה, דשמא יהא צר לה בידה, ותקפוץ ידיה משום זה. אלמא דלא הוי מטעם חציצה. ובפתחי תשובה שם כתב, דדין זה דומה למ״ש הרמ״א באו״ח (סי׳ תרנא), שנהגו להחמיר להסיר הטבעת בעת נטילת הלולב, אבל מדינא אין לחוש הואיל ואין כל היד מכוסה. וכ״ה בב״י בשם האגודה. ובספר מאמר המלך (דף עד) כתב שא״צ להחמיר להסיר הטבעת אפי׳ לכתחלה. ובשו״ת יביע אומר ח״ב (חאהע״ז סי׳ טז) כתב, דלפ״ז הואיל ואין הרטיה אלא על מקצת היד, ובודאי דאינה מקפדת להסיר את הרטיה מחמת צערה, ולדעת כמה אחרונים אין בזה חציצה, מש״ה נראה שאין להקפיד ע״ז. ומה גם דמוכח מהרמ״א שאין זה אלא משום מנהג. ובמקום צער א״צ לחוש למנהג. ודי במה שהגט בא לרשותה].

ב מותר להושיט הגט מידו ליד אשתו בימי נדתה, שאין לחוש בזה להרגל עבירה, כיון שבא לרחק אותה ממנו. [התוס׳ בסוכה (מז:) כתבו בשם הירושלמי, בדין תנופת מנחת סוטה שהיה הכהן מניח ידו תחת ידה, ופריך, ואין הדבר כעור, ותירצו, דמביא כהן זקן. ואפי׳ תימא ילד, אין יצה״ר מצוי לאותה שעה. ומשמע דכל שהוא לשעה מועטת אין לחוש כ״כ ליציה״ר. וכ״ה בירושלמי (פ״ג דסוטה). ואמנם בשו״ת אהל אברהם הכהן (סי׳ מ׳) כתב שהמנהג שלא לחלוץ כשהאשה נדה. אך בפרי השדה ח״ב (סי׳ עד) כתב, שמותר להושיט הגט לאשתו בימי נדתה, ולא חיישינן להרגל עבירה, הואיל ולרחוקה קא אתי. וכמבואר ד״ז בשו״ת יביע אומר ח״ב (חאהע״ז סי׳ יט אות ד׳)].

ג יש אומרים שבעל גידם יכול לצוות לכתוב גט לאשתו. [שו״ת יביע אומר חלק ו׳ חלק אבן העזר סי׳ לג. ובמילואים שם כתב, דגידם מצווה לכתוב גט לאשתו מאחר וראוי מבחינה דינית לכתיבת הגט].

סימן קמ-קמא – דין שליח בגט

א מה שאמרו מילי לא מימסרן לשליח, היינו שאין נמסרים לשליח שיחזור וימסרם לשליח אחר, אבל כל שאומר לשלוחו להקדיש או לאסור, אף שהוא דבר התלוי באמירה ולא במעשה, לא הוי מסירה כלל, ושלוחו של אדם כמותו. [הגרעק״א בתוס׳ (ריש פ״ד דגיטין אות לה) הקשה, למ״ד אומר אמרו פסול משום דמילי לא מימסרן לשליח, היאך יכול לבטל את הגט ע״י שליח, הא הוי מילי בעלמא ואין נתפס השליחות. וכתב, שבהכרח צ״ל דדוקא אמירה לסופר לכתוב חשיב מילי, כיון דהמילי לא הוי גמר מעשה, אלא שעי״ז יכתוב הספר. אבל היכא שנגמר הכל ע״י המילי כמו ביטול הגט, זה חשיב כמעשה. וע״ש שהביא מדברי הר״ן (ריש פסחים) דביטול חמץ דהוי מתורת הפקר אינו יכול לבטל ע״י שליח, וכתב ע״ז רעק״א, ולא הבנתי מאי דפשיטא ליה להר״ן שאינו יכול להפקיר ע״י שליח, דהא דבכה״ג לא חשיב מילי, אחר זמן מצאתי בבית מאיר שהניח ד׳ הר״ן בקושיא. ושוב הביא מ״ש המהרי״ט ח״א (סי׳ קכז), שאינו יכול להקדיש ע״י שליח משום דהוי מילי. וסתר דין זה מדין הפרת נדרים ע״י שליח. ובאמת שזו סוגיא ערוכה בתמורה (י.) דשוו שליח לאקדושי, הרי להדיא שיכול להקדיש ע״י שליח. ע״כ. וצ״ל דטעמו של הר״ן משום דבהפקר לא מהני שליחות, שיש לו דין נדר, והאומר לחבירו קבל עליך נדר זה בשליחותי שאהיה אסור בו אינו כלום. אלא שצריך ביאור מההיא דתמורה דמהני שליחות בהקדש, ומאי שנא מנדרים והפקר דס״ל להר״ן דלא מהני שליחות. וראה באורך בשו״ת יביע אומר ח״ב (חחז״מ סי׳ ה׳). והעלה, דמילי לא מימסרן לשליח היינו שאין שליח מוסר דיבור לשליח אחר, אבל בדבר שתלוי באמירה, לא הוי מסירה ושלוחו של אדם כמותו].

סימן קמט – יחוד אחר נתינת הגט

א אשה רווקה שהרתה מחוץ לנישואין, ולא הוכר האב [על ידי הצהרת אבהות] כל שעברו עליה כ״ד חודש לימי הנקה, רשאית להנשא לאחר, ואינה צריכה גט מהבועל, שאין לחוש כלל שמא בעל לשם קידושין, וכדעת מרן השלחן ערוך. ועל כן רשאי הרושם נישואין לרושמם לנישואין. אולם אם האיש הבא עמה להרשם לנישואין הוא כהן, צריך להפנותם לבית דין רבני, דבזה בעינן תרי רובי להתירה.[שו״ת יביע אומר ח״ו חלק אבן העזר סי׳ א].

ב זוג שנרשמו בחוץ לארץ בנישואין אזרחיים, שלא לפי דעת תוה״ק, אף על פי שאנו מצריכים לתת גם כשבאים להפריד ביניהם, מכל מקום אין זה מעיקר הדין, אלא לרווחא דמילתא, משום חומר איסור אשת איש. [שו״ת יביע אומר חלק ו׳ חלק אבן העזר סימן א׳ אות א׳ והלאה].

סימן קנד – סדר נתינת הגט

א בדבר המנהג במצרים ובכמה מקומות שהרב היושב על כסא ההוראה מסדר הגיטין לבדו, מבלי לצרף עמו עוד שני תלמידי חכמים, העיקר בזה לדינא שאין צריך אף לכתחלה בית דין של שלשה בסידור הגט. ומכל מקום בעת החלטת אופן כתיבת שמות הבעל והאשה, ראוי שהרב יצרף עמו ב׳ תלמידי חכמים כדי להתייעץ עמהם כדת מה לעשות, ותשועה ברוב יועץ, שכמה ספיקות יש בסדר כתיבתן, ויש הרבה שמות מחודשים. וכן נהגו בכמה מקומות, כי הלכתא רבתי לגיטין, והיה ה׳ עם השופט לבל תצא תקלה ח״ו מתחת ידו. [ולא גרע ממה שאמרו בהוריות ג: דלימטי שיבא מכשורא]. [שו״ת יביע אומר ח״ב (תאהע״ז סימן יג). ושם דן בדברי הנודע ביהודה (מהדו״ת תאהע״ז סי׳ קיד) שבסידור הגט צריך בית דין של שלשה. והאריך בדבריו, והביא כמה מגדולי האחרונים שכתבו בפשיטות שסידור הגט אינו דין, וא״צ שלשה, ומהם: המהר״ם אלאשקר (סי׳ לב), והרדב״ז ח״ד (סי׳ פד), והפרישה (אהע״ז סי׳ יב אות ר). ושו״ת פני יהושע ח״א (ס״ס ב׳). וכתב בשו״ת חיים שאל ח״א (סי׳ לט אות י׳), שבכמה מדינות ועיירות גדולות הרב המורה צדק לעדתו מסדר הגיטין בעצמו ללא כל צירוף עמו. והוסיף ע״ז בשו״ת ריאמר יצחק (ס״ס קלט), שכן המנהג בכל ערי המערב, וכ״כ רבי אהרן בן שמעון שכן מנהג מצרים מזמן הנגידים, ושכן נהגו ברוב תפוצות ישראל. ע״ש. ואף שהחתם סופר כתב שבשעת החקירה לסופר ולעדים צריך שלשה, כמו בכל גביית עדות, דעת כל האחרונים שלא כדבריו, שאין זה אלא בירור בעלמא ככל שאלות איסור והיתר, וכ״כ בערוה״ש].

ב אשה שנתגרשה בגט בעיר מילאנו (איטליא), אצל רב אחד, והביאו מעשה בית דין כדת, ויש מערערים על מסדר הגט שאפשר שאינו בקי בטיב גיטין. העיקר לדינא להכשיר שבזמן הזה שיש ספרים רבים שבהם סדרי גיטין, ובנקל אפשר לדעת סידור הגט. וכל שאין ריעותא סמכינן שהכל נעשה כדת. וכמו שכתבו כן כמה מגדולי האחרונים. [יביע אומר חלק י׳ אבן העזר סימן לח עמוד תנ] ענינים כלליים באבן העזר

א בענין הקראים אם אפשר להתירם לבא בקהל ה׳. ראה ביביע אומר חלק ח׳ (אבן העזר סי׳ יב) שהאריך הרחיב בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים, והעלה שמלבד מ״ש הרדב״ז ומהריק״ש להתירם, מפני שקידושיהם נעשים על ידי עדיהם, והם פסולים לעדות, שהרי הם כופרים בתורה שבעל פה, ואם אין כאן קידושין, ממזרות מנין. ועוד שנתברר בבירור גמור שאינם עושים קידושין כלל. וכן עשו מעשה גאוני מצרים, רבינו אברהם הנגיד שהשפיע על קהל גדול מהקראים לחזור בהם, ונתחתנו בהם גדולי הקהלות במצרים. וכן במותב תלתא כחדא של הרדב״ז ורבינו יעקב בי רב ומהר״ר שמואל בן חכים הלוי, הסכימו לקרבם תחת כנפי השכינה, ועשו מעשה כדבריהם. והסכים על ידם הגאון מהריק״ש תלמידו של הרדב״ז והעיד שכן הסכימו לזה כל חכמי דורו. ושם אות ו הסביר שאף מרן שהביא בבית יוסף תשובת רבינו שמשון להחמיר, השמיטה מהש״ע, משום דס״ל כדעת רבו מהר״י בי רב. ועוד שאפשר שהר״ש מיירי בקידושי קראים בעדי ישראל, אבל בעדי קראים אין בהם ממש. ואין כאן חשש ממזרות כלל. ושם אות ז׳ שאין לחוש ג״כ לקידושי ביאה, וכן מבואר בדברי גדולי האחרונים, ומהם המהר״י לבית הלוי, ומהר״י ששון, והמהרש״ך, ומהריק״ש. ושם באות יב הביא עדות גאוני מצרים שאין לקראים דין קידושין כלל, ושבדקו אחריהם ומצאו שאינם עושים קידושין כלל. וכן כתב המהריק״ש בהגהותיו לאה״ע (סי׳ ד) שהרדב״ז וכל חכמי דורו התירו להתחתן עם הקראים. וכן כתב בשו״ת דרכי נועם (תאה״ע סי׳ נט), שקהל גדול מהקראים חזרו בתשובה ע״י רבינו אברהם הנגיד, ונתחתנו עמהם גדולי הקהלות במצרים, ולא היה פוצה פה כנגדם, וכן נהגים עד היום במצרים לקבל הקראים ולהתחתן עמהם, והוא מעשים בכל יום. ע״כ. וכן נמצא כתוב במעשה בית דין של הרבנות הראשית במצרים שעשו מעשה לקבל קראית לקהל ה׳, וחתמו ע״ז רבי רפאל אהרן בן שמעון, והרה״ג רבי אהרן מגדל הכהן, והרה״ג מסעוד חי בן שמעון. וגם הגרי״מ טולידאנו הרב הראשי וראב״ד בת״א יפו, נזדמן לו קראי אחד שבא לפניו לישא אשה מבנות ישראל, והצהיר שהוא מוכן לקבל דברי חברות, ולשמור ולקיים כל מה שנאמר בתורה שבעל פה, והוא ועמיתו הג״ר יוסף צבי הלוי, אב״ד בת״א, וחבר נוסף, ועשו מעשה רב, והתירוהו לישא אשה מישראל. וכן עשו מעשה בבית הדין בחיפה, וחתמו על פסק הדין, הרה״ג רבי יהושע קניאל, והגר״י פינק, והגר״ש ילוז. ושם אות יג דן אם יכולים בית הדין שבזמנינו, לחלוק על בית דין שבראשותו של הראש״ל הגר״מ סורוץ, שהחמיר בזה, והעלה שרשאים לעשות מעשה כדבריהם להקל נגד בית דין שקדמם, שנאמר אל השופט אשר יהיה בימים ההם. וכמ״ש הרמב״ם (פ״ב מהל׳ ממרים ה״א). ועוד.

ב בדין אימוץ ילדים מחוץ לארץ, שיש בהם חשש אסופים, ראה ביביע אומר חלק ח' (חלק אבן העזר סימן יג) שהאריך בזה בדברי הרמב"ם והראב"ד והפוסקים, והעלה להקל על ידי גיור, מטעם ספק ספיקא, וכן הורו כמה מגדולי הדור האחרונים. ושם אות ז' העלה שגם בפיסולי חיתון יש להתיר כשיש שני ספיקות להקל. ושלא כמ"ש הרה"ג רבי אהרן אלחדיף בשו"ת מפי אהרן (סי' כא) להצריך שלשה ספיקות. והביא להקת האחרונים חבל נביאים שהתירו בשני ספיקות.

ג בדבר קטלנית שמתו שני בעליה הראשונים, והיא צעירה לימים ורדופה להנשא. והנה אחד מהם היה זקן בשנים, ובזה כתב מהרי"ו (סי' קפג) להקל, וכ"כ מרן החיד"א בברכי יוסף, והתורת חסד מלובלין (סי' ה), אלא שסיים שיש לחוש לד' הרשב"ץ בשם הריב"ש להחמיר. ומ"מ כיון שהם רק שנים, וי"ל שמה שפסק הש"ס כרבי דבתרי הוי חזקה, הוא רק לחששא בעלמא ולא לאיסורא. וכמ"ש האור זרוע (סי' תשל"ח) והתרומת הדשן (סי' רי"א). וכ"כ ערוך כמה אחרונים. והרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סי' קנ"ו בתב שאין זה אלא ניחוש בעלמא, והיו מעלימים עין שהתקדש חרץ לבית דין וכו'. והואיל ואין כאן סכנה מצד הטבע, אלא מטעם סגולה, מהני פסק פסיקא להתירה להנשא. וכ"כ חרבה אחרונים. וכן עיקר. וביע אומר חלק ח' חלק אבן העזר סימן יח)

ד בדין אם מותר לישא את אשת חמיו, שהרמב"ן והריטב"א התירו, ושכן המנהג בכל ספרד. (ושלא כדברי התוספות יבמות (כא.) שהחמירו על פי דברי הירושלמי), וכן פסק מרן בשתם בש"ע (סימן טו סק"ד) וכן עיקר להלכה ולמעשה. ואע"פ שהמהרי"ט אלגאזי בשו"ת שמחת יום טוב (סי' יא) כתב, שבדיעבד עריות יש להחמיר אפילו נגד דעת מרן, וכן כתבו רבים מהאחרונים, בנ"ד שאיסור אשת חמיו לדעת הירושלמי אינו אלא משום מראית העין, דמיחלפא בחמותו, לא שייך האי חומרא דעריות. וכ"ש בנ"ד שכבר מתה אשתו שאז אינו חמיו יש להתיר, כמ"ש בשו"ת בית דוד (תאה"ע סי' קי) ובשו"ת כהונת עולם (סי' פט). וביע אומר חלק ח' חלק אבן העזר סימן יח)

ה בענין עולי אתיופיה הפלשים, אם דינם כיהודים לכל דבר, או חייבים לגיירם במילה וטבילה כדין גרים, דעת הרדב"ז ומהריק"ש שהפלשים יהודים הם לכל דבר. וכן פסק הגאון החסיד הראש"ל רבי רפאל מאיר פאניז'יל, שאחר שהביא דברי הרדב"ז ומהריק"ש, כתב, ולכן מי יבא אחר שני המלכים האדירים האלה להרהר שמץ פיסול אחר היהודים הפלשים, ולא ייירא לנפשו מלהיות נכוה בגחלתם, שכל דבריהם כגחלי אש. והסכימו לדבריו בבית הדין הצדק שבירושלים בראשותו של הגאון החסיד רבי יוסף נסים בורלא זצ"ל. ולכן מה שכתבו הרבנים בדורנו לפקפק ביהדותם, אין בדבריהם ממש, והחוקרים החפשים הטעו אותם להטיל מום בקדשים. והעיקר שהיהודים הפלשים הם יהודים גמורים לכל דבר, וגם כשרים לבוא בקהל ה', דאף שאינם בקיאים בדיני גיטין, אין לחוש לאיסור ממזרות, שיש כמה ספיקות וספקי ספיקות להתירם לבא בקהל ה', וכמ"ש הרדב"ז. וכן העלה הגאון הראש"ל רבי רפאל מאיר פאניז'יל. וכ"כ הגר"מ פיינשטיין. וגם אין לפוסלם משום שאינם בקיאים בדיני עריות, ואפשר שנשאו נשים מהקרובות האסורות להם, כי לא חששו חז"ל לנישואי קרובות, וכמבואר באחרונים. ועוד שקידושי האתיופים אין בהם ממש, וממילא אין בהם חשש ממזרות. וגם אין לחוש לקידושין מחמת הסבלונות ששולח החתן להורי הכלה. [ביביע אומר חלק ח' חלק אבן העזר סימן יא].

ו זוג שהתגרש ויש להם בת בגיל ארבע עשרה, ובית הדין פסק שהאב חייב ליתן לה מזונות, אך הבת שונאת את אביה ומסרבת בכל תוקף להפגש עמו, ומפליגה לדבר בפני ביה"ד בדברי רהב ומשטמה כלפי אביה, ושגם אמה מעודדת אותה בכך, יש לעכב בו את ביצוע פסק הדין למזונות, ויותר נכון לבטל כליל את פסק הדין למזונות, אלא אם כן תשוב הבת בתשובה, ותבקש סליחה מאביה, ותפתח דף חדש ביחסיה עמו. [ביביע אומר ח"ח חלק אבן העזר סימן כב. ושם הביא פסק הדין של ביה"ד חיפה, שפסקו שלא לשלם מזונות לבת, ודן אם יש מצוה על האב לחנך את בתו, והאם בכה"ג יש לחייב את האב לשלם מזונות לבתו בגיל זה מדין צדקה. ושם אות ב במחלוקת מהריב"ל ומהרשד"ם בהא דקי"ל הבת אצל אמה לעולם, אם זהו גם כשהאם עוברת לגור בעיר אחרת. ושם אות ג' לדעת מהרשד"ם שאין האם רשאית להוציא את בתה אל עיר אחרת, אם עברה והוציאתה, כתב הגאון רבי שאול ישועה אבוטבול בעל שו"ת "אבני שיש" שבעמוד והחזר קאי. וכן הסכימו עמו גדולי רבני פאס, הגאונים רבי אליהו צרפתי, ורבי שמואל אבן צור, ושלא כמהר"ם די בוטון דס"ל שאינה צריכה להחזירה לעירה. ולדבריהם יכול האב לומר אם היא אצלי אני נותן לה מזונות ואם לאו איני נותן מזונות, וכמ"ש כיו"ב הרמב"ם ומרן הש"ע לגבי הבן שהוא יותר מבן שש, וא"כ אם הוציאה האם את בתה לעיר אחרת, ואינה רוצה להחזיר אותה לעירה, יכול האב לומר קים לי כדברי האומרים שחייבת להחזיר אותה לעירה, כדי להנזיגה ולהדריכה בדרך ישרה, ואם לאו איני מחוייב לתת לה מזונות. וכ"כ בשו"ת דברי יוסף בירדוגו (תאה"ע סי' פו), וא"כ כ"ש בנ"ד שהבת שונאת את אביה ומסרבת בכל תוקף להפגש עמו, שיש לפטור את האב מן המזונות של הבת].

ז אשה שנישאת לכהן, ולפני נישואיה חיה עם שני סטודנטים מהאוניברסיטה ואינה יודעת אם הם היו גוים או יהודים, והכהן בכל זאת נשא אותה לאשה, וכעת התחזקו בתורה ויראת שמים וחזרו בתשובה שלמה, ולהם שתי בנות, ועמד הבעל ושאל אם היא מותרת לו, ויכול להמשיך את חייו עמה, העיקר לדינא להתיר להם להמשיך לחיות יחדיו. [ביביע אומר חלק ח' (אהע"ז סימן טו). ושם דן במה שהרוב הגדול שם גוים, אם נאמר שכל דפריש מרובא פריש, ופסולה היא לכהונה. ודחה עפ"ד הריטב"א שרוב המצויים לה ישראל. וכן כתב האור זרוע. ומכיון שהיה לה חזקת היתר דמעיקרא אין לפוסלה מספק לאחר שנישאת. ועוד שאין כאן עדים כלל, ואין זה אלא משום שויתא אנפשא חתיכא דאיסורא, ומכיון שלדברי הבעל אינה מוחזקת אצלו כאשה הנאמנת בכל דבר, יש להתיר].

ח אשה שעשו לה ניתוח והוציאו לה את האם משום חולי שיש בו סכנה, מותר לבעלה להמשיך לחיות עמה. ואף שהרב רבי דוד עראמה כתב לאוסרה, כבר חלקו עליו האחרונים והתירו, ושכן מוכח להתיר מדברי הרב החינוך. וכן עיקר. [ביביע אומר חלק ח' אהע"ז סימן יד].

ט עד אחד שמעיד על הבעל שנהרג, והוא מחלל שבת בפרהסיא לצורך פרנסתו, יש להתיר את אשתו להנשא לכל מי שתרצה. [ביביע אומר חלק ח' אהע"ז סי' יח. והביא מחלוקת הפוסקים בדין רשע שאינו של חמס, אם הוא כשר לעדות אשה. ואם זה נחשב רשע של חמס, שעובד בחילול שבת להביא פרנסה לביתו, או שמא מחלל שבת בפרהסיא גרוע יותר משאר רשע שאינו רשע של חמס. ושם אות ב אם נפסל לעדות גם כשאינו יודע בשבעבירה זו הוא פסול לעדות. ושם אות ג העלה דלגבי היתר עגונה יש לצרף כמה קולות להתירה מעגינותה, בפרט בזמנינו דהוו כתינוק שנשבה בין העכו"ם, ובצירוף חזקת איתתא דייקא ומינסבא. ועוד שבנ"ד שנעדר זה שנים רבות ואבד זכרו, ואילו היה בחיים היה נודע לנו הדבר. וכמ"ש התרומת הדשן (סי' קלט) והחת"ס (סי' מח וסה). וכ"ש בכלי התקשורת החדישים שבזמנינו. הילכך המסקנא דדינא להתיר העגונה הזאת].

י גוי שהעיד שהבעל נהרג, ולא פורש אם היה מסיח לפי תומו, יש להתיר את אשתו מכבלי עגינותה, ורשאית להנשא לכל מי שתרצה, ואינה זקוקה לחליצה, הואיל והשאיר אחריו זרע קודש של קיימא.[יביע אומר חלק ח' (אהע"ז סימן יט). ושם האריך בדברי התרומת הדשן אם יש לתלות שהיה מסיח לפי תומו. ושם אות ה שהגוי הזכיר שם אשתו של ההרוג, אם גם בזה נחשב מסל"ת. ושם אות ו' בנ"ד שעברו חמש שנים ויותר מיום שנעדר הבעל, ואבד זכרו, אם יש להתיר, הביא דברי האחרונים שמתירים מטעם זה. ושם אות ז מה שלא הזכיר העד הגוי, שם אביו ושם עירו של הבעל, רק שמו בלבד, אם יש להתירה בעדות כזאת. גם דן בעדות הטוען הרבני שמקבל שכר אם לא נפסל משום נוגע בדבר].

יא בענין עגונה שהעידה, שהנאצים ימח שמם וזכרם רצחו את בעלה בימי השואה, והיא היתה עם עוד אנשים במחבוא, וכשהלכו משם הנאצים ויצאו מתוך מחבואיהם ראתה את בעלה הרוג, והאנשים אשר היו עמה קברוהו שם, וכעת (בשנת תשכ"ד) נזדמן לה איש שמבקש ליקח אותה לאשה, ומבקשת היתר נישואין. יש להתירה להנשא, בצירוף הטעם שאבד זכרו ונשתקע שמו. ואם יתברר שאין לבעלה אחים תוכל להנשא ללא צורך לחליצה. וכן נעשה מעשה בבית הדין. [יביע אומר חלק ח' אהע"ז סימן כ].

יב בדבר הפיגוע הנורא שנעשה בארצות הברית באלול תשס"א, אשר מעולם לא היה כן כמוהו, הפיגוע נעשה במגדלי התאומים בארצות הברית, שהערבים המחבלים חטפו מטוס גדול על יושביו, ובכוונה תחלה הטיסוהו אל עבר מגדל התאומים והתנגשו בו בעוצמה רבה, ונהרגו כל הנוסעים, והתלקחה אש נוראה מן הדלק שבבטן המטוס, בתוך מגדלי התאומים, וכל עובדי חברת "קנטור פיצגרלד" שמשרדיה היו בקומות המגדל בקומה מאה 101 עד קומה 105 כשש מאות עובדים, כולם נספו מהאש הנוראה שהתלקחה מהדלק שבבטן המטוס, ומההתמוטטות של בניני המשרדים. הופיעה העגונה, והעידה בבית הדין ניו יורק: בעלי עבד באותו יום המר בקומה מאה וארבע של המגדל, בעלי התקשר אלי טלפונית מן המשרד בשעה שמונה ועשרים בבוקר, כדי להעיר אותי משנתי. לאחר ההתנגשות של המטוס התקשרתי אליו לפלאפון שלו, משלא ענה, השארתי לו הודעה דחופה שיתקשר אלי, בשעה שמונה חמישים ושתים התקשר אלי מהפלאפון שלו, וסיפר לי כי מפנים בבהלה את הבנין מן העובדים שם. מאז לא שמעתי ממנו דבר. יש לי הוכחה נוספת שבעלי היה במשרדו בעת האסון, כי נודע לי שבעלי קיבל דואר אלקטרוני בשעה שמונה ושבע עשרה ושלח תשובה בשעה שמונה עשרים ואחד, המסמכים האלה מראים שהדואר נשלח אליו כשהיה במשרדו והתשובה אף היא נשלחה משם. בכז חשון תשס"ב הופיעה שנית האשה והורי בעלה בביה"ד ניו יורק, כולם מסרו שהשלום היה שורר במעונם. האשה היתה בהריון מבעלה בחודש התשיעי, והביעה דאגתה מהלידה, ובעלה הרגיע אותה שלא תפחד, ושהוא יסייע אותה כמיטב יכולתו, לבל יאונה לה דבר רע, אחרי ימים אחדים מן הפיגוע הנורא הנ"ל, האשה ילדה בן. ועשו המילה והפדיון בהעדרו. אין ספק שאילו היה הבעל חי, היה בא להשתתף בברית המילה של בנו בכורו, ולדרוש בשלום אשתו. האדריכל מסר, כי הואיל והמטוס הפוגע נכנס לקומה תשעים ושתים, אין ספק שכל אלו שנמצאו מעל הקומה הנז' נספו מן האש הנוראה, ומן המחנק מחמת העשן הסמיך מאד שאפף אותם, לא היו יכולים לראות כלום, כדי שיחושו להציל את נפשם, אף הזעזוע העצום מן הפגיעה גרם לשבש את פתיחת הדלתות עד שנלכדו בפנים, ולא היו יכולים לפותחם ולרדת דרך המדרגות להצלתם, ואחד מהם טילפן ואמר: שהוא תקוע בפנים ואין באפשרותו להמלט על נפשו. ולפי כל הנ"ל נראה להתיר את האשה מכבלי עגינותה, ולהתירה להנשא לכל מי שתחפוץ. [יביע אומר חלק ט סימן יח עמוד תג. וכדקי"ל ביבמות (קכא:) נפל לתוך כבשן האש מעידים עליו שמת. וכן פסקו הרמב"ם והש"ע. ואף כאן שהאש הגדולה והנוראה ליהטה כל סביבות המשרדים שעבדו שם, באופן שלא היתה שום אפשרות להמלט על נפשם, ונלכדו בתוך האש, באין מפלט למו. וגם אח"כ נתמוטט מגדל התאומים וכל בניניו קרסו, וכל אלו שהיו שם נקברו, ועדיף מתרי רובי שהתירו הפוסקים. שאם אפילו היה סיכוי מועט שישאר מי שהוא מעובדי המשרד, בחיים, הרי בהתמוטטות המגדל נקברו כולם תחתיו, ואפסה כל תקוה למצוא ניצולים. (ושם אות ב דן בענין תרי רובי), ובלא"ה איכא אומדנא דמוכח טובא שאין הבעל בין החיים, שהרי אמר לאשתו שהיתה בחודש התשיעי שיעזור לה כמיטב יכולתו שלא תצטער בלידה, ואיה איפה פיו אם היה בחיים, ואיפה עזרתו, ולמה לא הופיע לדרוש אם נולד לו בנו בכורו להשתתף בברית המילה ובפדיון. והנה אבד זכרו ועקבותיו לא נודעו, ושיחת הטלפון האחרונה שלו כמה דקות לפני הפיגוע ולאחריו מוכיחה בעליל שהבעל היה נמצא במשרדו בקומות העליונות של המגדל בעת האסון, וזה מוכיח שהיה בין הנספים מהאש הנוראה, וכבר פסקו האחרונים דמהני טביעות עינא דקלא בשיחת טלפון, אף לענין איסור אשת איש. (ראה בפנים אות ז). אשר על כן האשה אשת המנוח מותרת להנשא לכל גבר די תיצבין].

יג אודות היתר עגונה, באחד שיצא לצלול בים סוף, והאיש חי עם אשתו בשלום, העדה רחל סיפרה: שהיתה ע"י חוף הים כאשר בא לצלול, ונכנס עם משקפת ושנורקל למים, כשהוא שוחה לכיוון צפון, אך כשהרחיק אל לב הים פתאום ראתה אותו בתנועה אטית לצד דרום, ללא תנועת שחיה, היא המשיכה לעקוב אחריו, עד שבשלב מסויים ראתה שטבע בים ונעלם מעיניה. היא ואשתו של רפאל הזעיקו מיד עזרה ממשטרת החופים, ומיד נכנסו לחפש אחריו, והמשיכו בחיפושים משך כמה ימים אך לא מצאו דבר, רק יומיים אחר המקרה מצאו את מסיכת הצלילה של הבעל כשהיא שבורה במרחק של כמאה וחמשים מטר מן החוף. בעומק של שני מטר. המומחים ציינו ששם יש זרמי מים עזים שסוחפים מאד, וכן ציינו שבאזור ההוא מצויים כרישים מסוכנים טורפי אדם. העיקר לדינא להתיר את אשתו להנשא משום תרי רובי, שהטביעה בים סוף היא במים שאין להם סוף, שהרוב אינם ניצולים, וגם שבמקום מצויים כרישים מסוכנים. ולדעת רבים מגדולי האחרונים בתרי רובי יש להתיר, והדברים קל וחומר ממ"ש המהרימ"ט, הביאו הכנה"ג בשו"ת בעי חיי (חאה"ע ס"ס יא), שכל שיצאה האשה מחזקת אשת איש מן התורה, כגון שטבע במים שאין להם סוף, כל ספק שיסתפק לנו, בין במציאות בין בפלוגתא דרבוותא, אזלינן לקולא, ושכן מוכח בתשובת הריב"ש (סי' שעט). וכן כתבו המהר"ם אלשקר (סי' צו), ורבינו בצלאל אשכנזי (סי' כא). ומהר"י בי רב בתשובה (סי' יט), שבתוספות חו"ל בטבע בים שאין לו סוף, שלא תנשא לכתחלה, כל שיש צירוף נוסף לחקל, אין לנו כח להוסיף תוספא על תוספות חו"ל, וחבו דלא להוסיף עלה. ע"ש. וכ"כ חס"ו חב"ש (ר' יוסף קפח, ושו"ת כל שכן אם נפף לו עוד דוב שבודאי יש לחוק, וכן העיקר הלכה למעשה להתיר העגונה לינשא, בצירוף עוד סמוכות ואסמכתות, ע"ש. ושאר אחרון - חתן שם משה זצוק"ל, ושו"ת מהרש"ג ח"ג סי' קיט).

יד מי שנטבע במפלי הניאגרה בקנדה, שהוא בגבול שבין קנדה לארצות הברית, וחיפשו אחריו ולא נמצא, ונתברר עוד שהקידושין של המנוח עם אשתו היו בלא עדים, לפיכך יש להתיר את אשתו להנשא לכל מי שתרצה. [יביע אומר חלק י' חלק אבן העזר סימן כ עמוד תי].

טו אשה שאמרה בבית הדין, ששמעה מפי אדם נכה רגלים שבא מן המלחמה, שהוא היה עם בעלה בצבא, ובהפצצה מן האויר נהרג בעלה, והביאה האשה עוד עד שאמר כן בשמו. העיקר להתירה להנשא, אע"פ שלא שמעה מפי העד שאמר שנהרג "וקברתיו", כי בעד מפי עד יש להקל. ובפרט כאן כיון שעברו שנים רבות מן המלחמה, ובעלה לא חזר מן המלחמה, שיצאה מאיסור תורה, כמ"ש בשו"ת תירוש ויצהר (סי' מ), יש להקל אף בלא אמר וקברתיו.

[יביע אומר חלק י' חלק אבן העזר סימן כא עמוד תיא. ושם הביא עוד צירופים להקל].

טז כשיש ספק אם העד שראה את המת, היה זה לאחר ששהה שלשה ימים, או קודם לשה ימים, יש להקל מספק. [יביע אומר חלק י' סימן כב עמוד תיב].

יז אשה שנישאת בבית כנסת "ריפורמי" על ידי "רב" ריפורמי, במעמד הקידושין נוכחו "הרב" הריפורמי, ושלש נשים בלבד, ואח"כ נתגרשה האשה אצל "רבנים" ריפורמים. ועתה ברצונה להנשא לכהן כדת משה וישראל, העיקר הוא שכל מעשה הריפורמים בעניני הנישואין והגירושין חספא בעלמא נינהו, והיו כלא היו, ומותר לאשה המבקשת להנשא לכהן כדת משה וישראל. [יביע אומר חלק ט' חלק אבן העזר סימן טו עמוד תא]

יח אודות בחורה שנולדה מישראלית שנתעברה מגוי, שרוצה להנשא לכהן, ואחר הבירורים הוכח לבית הדין שאֵם הבחור נבעלה לגוי קודם נישואיה לכהן אביו של הבחור, וא"כ הבחור הזה הוא חלל, ולכן יש להתיר להם להנשא זו לזה. [יביע אומר ח"ט סי' יד עמוד ת].

יט "תינוק במבחנה" מתייחס אחר אביו לקיום מצות פריה ורביה, בתנאי שישגיחו שלא יחליפו הרופאים באיש אחר. ומה טוב שיהיה הדבר ע"י שני רופאים דתיים. [יביע אומר ח"ח (אהע"ז סי' כא). ושם אות ד שאע"פ שלפי דברי הברכי יוסף (סי' א סוף אות יד) בשם מהר"ר שלמה מלונדון יש לפקפק בכשרותו של הולד, מ"מ העיקר כמ"ש שם בשם רבינו פרץ, שנראה דעתו להכשיר הולד, וכן הסכימו כמה אחרונים].